

Náučný chodník Oponice - Oponický hrad

Kraj:	Nitriansky
Okres:	Topoľčany
Geomorfologické jednotky:	Podunajská pahorkatina a Tribeč
Geologické jednotky:	neogénna panva a jadrové pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Ponitrie
Prístup:	bus Oponice, rázcestie
Východisko:	Oponice: Apponyiho múzeum
Trasa:	Oponice: Apponyiho múzeum - Apponyiovský kaštieľ - Oponický hrad
Dĺžka, prevýšenie:	3,5 km, prevýšenie 170 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	3
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedný, environmentálny

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je súbežná so zelenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2014

Aktuálny stav: Informačné panely sú čiastočne nedostupné, vyžadujú rekonštrukciu (2021).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Združenie mikroregiónu Svornosť, Nitrianska 2/3, 955 01 Chrabrany, tel. 0907 773 153

Poznámky: (1) Z Oponického hradu odporúčame pokračovať po zelenej turistickej značke až na Velkú skalú (498 m n. m.) s atraktívnym výhľadom. (2) Apponyiovské múzeum (obecné múzeum) v Oponiciach je prístupné po predchádzajúcom ohlásení (tel. 0907 494 759, 0905 117 148, resp. obecný úrad Oponice 038 / 5317 125). (3) Na informačných paneloch je pred názvom chodníka uvedený názov projektu národnej spolupráce - Spoznáваме krásy našich regiónov -, v rámci ktorého bol vybudovaný.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Odporúčame spojiť s návštevou Apponyiho knižnice v Oponickom kaštieli.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Oponice. Nevelká obec južne od Topolčian v Nitrianskej pahorkatine v podhorí Tribeča na náplavovom kuželi Oponického potoka, pretekajúceho jej južnou časťou, a riečnych terasách Nitry. Územie obce je osídlené nepretržite od 9. storočia. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1244. V roku 1392 obec získal uhorský rod Peechovcov, neskôr menovaných Apponyi (podľa maďarského názvu obce). Zhruba do roku 1910 sa delili na Velké Oponice (boli majetkom Apponyiovcov) a Malé Oponice (majiteľmi pôdy boli miestne zemianske rodiny). Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom, v 19. storočí pracovalo aj v miestnej tehelni a liehovare. Kultúrnymi pamiatkami v obci sú predovšetkým dva kaštiele. Renesančný **Marczibányiovský kaštieľ** či **Apponyiovské múzeum** (aj Apponyiho poľovnícke múzeum), miestnymi označovaný ako **malý kaštieľ**, v severnej časti obce, z prvej polovice 17. storočia vlastnila aj rodina Bartakovicovcov, od 19. storočia ho užívali Apponyiovcovia a od roku 1924 patrí obci, ktorá v ňom v roku 1992 zriadila obecné múzeum s množstvom exponátov viažucich sa k rodine Apponyiovcov. Na prízemí je výstava artefaktov havarovaných spojeneckých lietadiel z druhej svetovej vojny v Tribeči, prvé poschodie prezentuje dobový apponyiovský nábytok, poľovnícke trofeje, sakrálne predmety. Tiež renesančný **Apponyiovský kaštieľ (veľký kaštieľ)** v južnej časti obce s rozsiahlym prírodnokrajinárskym parkom z 19. storočia bol budovaný postupne od 16. do 19. storočia Apponyiovcami, ktorí sa sem presťahovali z Oponického hradu, stojaceho juhovýchodne nad obcou na svahu masívu Velkej skaly v Tribeči (viac v samostatnom hesle). Výnimočnosťou tohto kaštiela bola a opäť je Apponyiovská knižnica, pôvodne zhromažďovaná zhruba od roku 1774 vo Viedni grófom Antonom Jurajom Apponyim a sem, do novo pristavaného severného krídla kaštiela, presťahovaná v roku 1846 z Bratislavy, v ktorej bola istý čas - ako **Bibliotheca Apponiana** - prvou verejnou knižnicou na území dnešného Slovenska. Po desaťročiach peripetií a chátrania sa do zrekonštruovaného kaštiela, zmeneného na hotel, zvyšok historickej zbierky kníh vrátil a od roku 2011 je ako pobočka Slovenskej národnej knižnice celoročne sprístupnený, podobne ako upravený kaštieľsky park. V centre obce stojí klasicistický kostol sv. Petra a Pavla z roku 1793 so slnečnými hodinami na fasáde, postavený na mieste pôvodného románskeho z 13. storočia. Pod kostolom je sústava hrobiek rodín Bartakovics a Apponyi. Verejnosti je prístupná apponyiovská hrobka cez vchod s plastikou erbu rodu z južnej strany kostola.

Oponický hrad. Zrúcanina strážneho hradu z 13. storočia juhovýchodne od Oponíc na západnom

okrajovom svahu Tribeča. Veľmi dobre opevnený hrad na kremencovej ostrohe na severozápadnom výbežku masívu Veľkej skaly slúžil na ochranu Nitry a nitrianskeho kniežacieho hradu pred nájazdmi Tatárov a Turkov. Jeho mohutná trištvrtekruhová náročná delová bašta Tereš počas tureckých vojen fungovala aj ako trezor - svoje cennosti si v nej ukladali zemanovia zo širokého okolia. V roku 1430 hrad dobyli husiti, Turkom nikdy nepodľahol. Patril o. i. Matúšovi Čákovi Trenčianskemu a Apponyiovcovi. Po roku 1645 už nebol udržiavaný, v prvej polovici 18. storočia bol počas stavovských povstaní zničený. Od roku 2000 občianske združenie Apponiana vykonáva záchranné, rekonštrukčné a konzervačné práce - areál hradu bol vyčistený od náletových drevín, poškodené múry sanované. Hrad je kultúrnou pamiatkou, je verejnosti voľne prístupný.

Veľká skala (498 m n. m.). Nápadný vrch so skalnatým vrcholom na západnom okraji Tribeča juhovýchodne od Oponíc, resp. severovýchodne od Horných Lefantoviec powyše Oponického hradu. Je jednou z početných hôrok - tvrdošov budovaných prevažne triasovými kremencami, vyčnievajúcich nad svoje okolie a lemujúcich po obvode Tribeč od východu i západu. Na kremence sa viažu špecifické biotopy kyslomilných druhov rastlín. Zaujímavosťou je, že v západnej časti Veľkej skaly vystupuje v rámci kremencov nevelký ostrov (tiež triasových) tmavosivých gutensteinských vápencov s vápnomilnými, druhovo veľmi pestrými rastlinnými spoločenstvami. Z vrcholovej kremencovej skaly je výhľad na južnú časť Tribeča a Nitriansku pahorkatinu.

Prírodná rezervácia Kovarská hôrka > pozri texty k náučnému chodníku Nitrianska Streda - Dvorany nad Nitrou - Ludanice

Podunajská pahorkatina. Rozsiahly geomorfologický celok v juhozápadnej časti Slovenska medzi Pezinkom a Trstínom na západe, Šahami a Štúrovom na východe, Sencom, Sereďou, Novými Zámkami a Dunajom na juhu s jazykovitými výbežkami k severu pozdĺž riek k Novému Mestu nad Váhom, Bánovciam nad Bebravou, Zlatým Moravciam, Pukancu a Sebechlebom, tvoriaci severnú a severovýchodnú časť Podunajskej nížiny. Na juhu susedí s Podunajskou rovinou, na západe ju ohraničujú Malé Karpaty a Považské podolie, zo severu do nej prenikajú ďalšie jadrové (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tribeč, Hornonitrianska kotlina) a na východe vulkanické geomorfologické jednotky (Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Krupinská planina a Burda). Podunajská pahorkatina sa rozprestiera v oblasti dolných tokov Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Iplá (tvoriaceho s Dunajom na juhovýchode slovensko-maďarskú štátnu hranicu) v nadmorských výškach od 103 m (povyše ústia Iplá do Dunaja) do zhruba 400 m (severovýchodne od Pukanca v cípe zabiehajúcom pozdĺž Sikenice hlboko do Štiavnických vrchov). Povrch pahorkatiny je hladko modelovaný, striedavo rovinný - na nivách a terasách vodných tokov (hliny, piesky, štrkopiesky) či sprašových tabuliach (spraše, sprašové hliny) - a mierne zvlnený až zvlnený - na širokých a plochých chrbtoch so svahmi plytkých i hlbokých dolín a úvalín na eróznodenučačne rozčlenených zvyškoch neogénnych morských a jazerných akumulácií (íly, piesky a štrky), prolúviálnych kužeľoch pod úpäťami susediacich pohorí (ostrohranný skelet, zvetralé valúny), ostrovoch naviatych pieskov či vulkanických tufov alebo na miestach postihnutých nerovnomernými tektonickými pohybmi, ktoré sa prezentujú mozaikou lokálnych (zamočiarených) znížení a (zalesnených) vyvýšení a náhlými (pravouhlými) zálohami riečnej siete. V dôsledku tejto pestrosti reliéfu so striedajúcimi sa nápadnými, prevažne severo-južným smerom pretiahnutými paralelnými vyvýšeninami a zníženinami sa člení pahorkatina na 11 geomorfologických podcelkov - dielčích pahorkatín (Trnavská, Nitrianska, Žitavská, Hronská a Ipeľská) a nív (Dolnovážska, Nitrianska, Žitavská, Hronská, Čenkovská a Ipeľská). Neogénne sedimenty, prekryté sprašami a sprašovými hlinami tvoria materskú horninu černozezí a hnedozezí, patriacim k najúrodnejším pôdam Slovenska. Okrem na nich pestovaných obilnín a olejní tu má výborné prírodné podmienky a dlhú tradíciu aj vinohradníctvo. Lesy sa prakticky nezachovali, s výnimkou miniatúrnych lokálnych zvyškov historických dúbav či dubohrabín či ostrovov na menej úrodnom podloží (štrky, vulkanity). Na tektonické poruchy viazané prirodzené teplé a studené minerálne pramene (Dudince, Santovka, Levice, Piešťany) dopĺňajú umelé geotermálne pramene (vrty) (Štúrovo, Podhájska, Poľný Kesov).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Ponitrie. Chránené územie vyhlásené v roku 1985 v dvoch susediacich – geologicky a tým aj inak odlišných – horských celkoch Tribeč a Vtáčnik zhruba medzi Nitrou a líniou Prochoť – Podhradie pretiahnutého tvaru v dĺžke cca 55 km. **Tribeč**, ako jadrové pohorie, budujú najmä kryštalicke bridlice, granodiority, vápence, dolomity a kremence. Jeho morfológicky osobitým a ojedinelým elementom sú 400 až 600 m vysoké nápadne čnejúce „hôrky“ lemujúce jeho ústredný chrbát od východu (napr. Plieška, Dúň, Veľký Lysec, Ploská, Člnok – Hôrka – Skalka) i západu (napr. Veľká skala, Hrdovická, Háj, Tábor). Sú to kvesty, ktoré vznikli na uklonených vrstvách relatívne voči okoliu odolnejších hornín – kremencov a vápencov. Veľkým Tribečom dosahuje maximálnu nadmorskú výšku 829 m. V dôsledku toho väčšinu územia porastajú dubovo-hrabové a dubové, vo vyšších polohách i bukové lesy a zväčša teplomilné rastlinné spoločenstvá so vzácnymi druhmi, napr. peniažtek slovenský, hrdobárka páchnuca, hrachor benátsky, kosatec nízky, hlaváčik jarný, poniklec veľkokvetý, ľalia zlatohlavá. Zhruba na línii Veľké Pole – Radobica naň severovýchodným smerom nadväzuje vulkanické pohorie **Vtáčnik**, budované najmä andezitmi a ich pyroklastikami, dosahujúce výšku 1 346 m (vrch Vtáčnik). To je príčinou, že v ňom prevažujú bukové a bukovo-jedľové lesy, v najvyšších polohách bukové porasty krovitého vzrastu, tzv. listnatá „kosodrevina“ s pôvodným smrekom a horskými druhmi (napr. mačucha cesnačkovitá, kamzičník rakúsky, chlpaňa lesná, iskerník platanolistý, prilbica moldavská a pozoruhodná škarda sibírska). Faunu CHKO reprezentujú: rys, mačka divá, jelenia, v nižších polohách srnčia a diviacia zver, hojná je introdukovaná danielia a muflónia zver. Vzácnymi dravcami sú tu: orol kriklavý, orol kráľovský, hadiar krátkoprstý a včelár obyčajný. Veľmi vzácny (vo Vtáčniku) je jariabok hôrny. V rámci CHKO leží viacero rôzne veľkých území európskeho významu (najrozsiahlejšie sú Vtáčnik na severnom konci a Zobor na južnom) a rozsiahlu centrálnu časť Tribeča s jeho západným okolím tvorí chránené vtáčie územie Tribeč (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

1. Apponyiho poľovnícke múzeum
2. Významné prírodné objekty
3. Živočíchy – cicavce

